

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

O'quv-uslubiy bo'lim
tomonidan ro'yxatga olin

№ BD 5210200-7

"SADIQLAYMAN"

Jizzax filiali direktori

O.X.Turakulov

2024-yil" 04 " 07

" 07

2024-yil

RIVOJLANISH PSIXOLOGIYASI

FAN DASTURI

(Tanlov fan)

Bilim sohasi: 200000 – Ijtimoiy soha, iqtisod va huquq

Ta'lim sohasi: 210000 – Sotsiologiya va psixologiya

Ta'lim yo'nalishi: 5210200 - Psixologiya: (faoliyat turlari bo'yicha)

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2021-yil 16-iyuldagi 311-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan Davlat ta'lim standartlari, ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari bo'yicha malaka talablari, namunaviy o'quv rejalar asosida ishlab chiqilgan

Tuzuvchi:

B.Norbekova

O'zMU Jizzax filiali yoshlar psixologiyasi kafedrasini mudiri, Phd, dotsent v.b

Taqrizchilar:

R.Abdurasulov

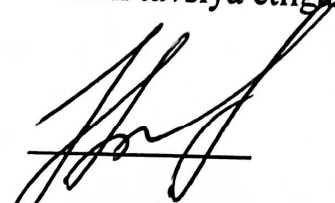
JDPU "Umumiy psixologiya" kafedrasini professori, psixologiya fanlari doktori.

Sh. Jumanov

O'zMU Jizzax filiali, "Oila psixologiya" kafedrasini katta o'qituvchisi

Fan sillabusi "Yoshlar psixologiyasi" kafedrasining 2024-yil "12" 06 dagi 11-sonli yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet uslubiy Kengashiga muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

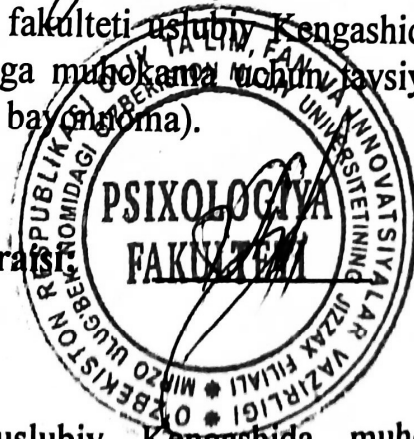
Kafedra mudiri:

B.Norbekova

Fan sillabusi "Psixologiya" fakulteti uslubiy Kengashida muhokama etilgan va filial ilmiy-uslubiy Kengashiga muhokama uchun tavsiya qilingan (2024-yil "14" 06 dagi 4 - sonli bayonoma).

Fakultet uslubiy Kengashi raisi

N. Alimov

Fan dasturi filial ilmiy-uslubiy Kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan. (2024-yil "25" 06 dagi 11-sonli bayonoma).

O'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari

R.Abduraxmanov

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

Zamonaviy oila ijtimoiy institut va ta'limning sotsial- psixologik kompleksi sifatida, har xil sotsiomadaniy omillar ta'sirida harakat qilishi va rivojlanishini ifodalaydi. Shundan kelib chiqqan holda oila tizimi xususiyatlari muammolarini o'rganish ehtiyoji yuzaga keladi. Oilaviy munosabatlarni o'rganish metodlari o'quv fani oilaga psixosotsial jihatdan yordam berishni maqsad qilib olgan holda uni metodologik, nazariy va amaliy aspektlarini ochib beradi. Bu fani oilani tadqiq etish haqidagi tasavvurlarni, psixologik qonuniyatlarni butun hayot davomida muammoli vaziyatlarni paydo bo'lishini o'rganishni ta'minlaydi

II. O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad-insonni psixik taraqqiyotiga oid qonuniyatlar va omillar, rivojlanishning ijtimoiy vaziyati va yangi tuzilmalari mohiyatini ochib berish. Umr davrlari shakllari va tiplari, muammoga nazariy yondashuvlarni tahlil qilish, talabalarni insonning ona qornida paydo bo'lgan davridan boshlab, to qarilik davrigacha rivojlanishning o'zga xususiyatlari bilan tanishtirish, shuningdek, yosh bosqichlarni rivojlanish muammolarini amaliy hal etish bo'yicha ko'nikma va malakalarni shakllanitirishdan iborat.

Fanning vazifalari-rivojlanish psixologiya fanining nazariy asoslari va inson taraqqiyoti qonuniyatlarini tadqiq etish uchun amaliy materiallar bilan qurollantirish; talabarni inson rivojlanish davrlarining o'ziga xos fiziologik, psixologik ijtimoiy-psixologik xususiyatlari haqida bilimlar bilan tanishtirish; inson umrining har bir bosqichida rivojlanishning ijtimoiy vaziyat, faoliyat turlari va shunga mos ravishda rivojlanish xususiyatlari bo'yicha ma'lumotlar berish va hhar bir yosh bosqichda yuzaga keladigan muammolarni hal qilish bo'yicha amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirish.

Talaba:

-Rivojlanish psixologiyasining asosiy bosqichlari to'g'risida tasavvurga ega bo'lishi;

-Ontogenezda psixik rivojlanishning asosiy qonuniyatlari va ontogenezda psixik rivojlanishning asosiy davrlari haqida bilimga ega bo'lishi;

-Ta'lim va rivojlanish o'rtasida bog'liqlik muammosini hal qilishning asosiy nazariy yondashuvlari va ularni ta'lim va tarbiya amaliyotida qo'llashni bilishlari;

-Ontogenezning turli bosqichlarida insonning yosh psixologik xususiyatlari haqida bilish va ulardan foydalana olish;

-Xalq ta'limi, ishlab chiqarish, sog'liqni saqlash, psixologik maslahat berishda shuningdek, inson aqliy rivojlanishning borishi va dinamikasi nazorat qilishning maxsus vazifalarini hal qilishda insonning yosh-psixologik xususiyatlarini yetarlicha ko'rsatkichlarni aniqlash;

-Xavf omillari va hayotiyiligini aniqlash asosida shaxs rivojlanishining oldini olish, tuzatish va otmallashtirish bo'yicha ishlarni olib boorish, bolalar, o'smirlarni yetuklikda rivojlantirish va o'qitish bo'yicha psixologik maslahatlar berish;

-Yoshga bog'liq rivojlanish inqirozlarini psixologik qo'llab-quvvatlash bilan, qarish va qarilik jarayonlarini bilish;

-Ta'lim jarayonida yoshga oid xususiyatlarni hisobga olish ko'nikmalariga ega bo'lish kerak.

III. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

Fan tarkibiga kuyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Rivojlanish psixologiyasi fani va predmeti. Asosiy tushunchalar. Irsiyat va muhit. Rivojlanish psixologiyasi predmeti va vazifalari. Rivojlanish psixologiyasining fanlararo tizimda tutgan o'rni. Rivojlanish tushunchasiga ta'rif. "O'sish", "rivojlanish", "yetilish", "yosh" tushunchalari. Filogenez, antropogenez, ontogenez, hayot yo'li tushunchalari. Bolalik tushunchasining tarixiy tahlili. Bolalik tarixi va madaniyatda bolalikning ijtimoiy-

tarixiy fenomen sifatida aks etishi Bola haqidagi fan predmetining tarixiy o'zgarishi – fenomenologiyadan salbiy tushuntirishga o'tish. Bolalar psixologiyasining tarixiy shakllanishi (Ch. Darvin, J.J.Russo, V.Preyer, S.Xoll). Xronologik, biologik, ijtimoiy va psixologik yosh o'zaro mutanosibligi. Rivojlanish vazifalari (R. Xevigxerst). Rivojlanish psixologiyasi bo'limlari: perinatal psixologiya, bolalar psixologiyasi o'smirlik va o'spirinlik davrlari psixologiyasi, yetuklik davri psixologiyasi, gerontopsixologiya. Psixik rivojlanish qonuniyatlari. Psixik rivojlanish butunligi, tuzilmaviyligi va bosqichligi. Rivojlanish bosqichlarining ketma-ketligi. Akseleratsiya va retardatsiya. Rivojlanishda sensitiv va inqirozli davrlar.

2-mavzu. Rivojlanish psixologiyasi metodlari. Umr rivojlanishi dinamikasini o'rganish metodlari. Tadqiqotning metodologik prinsplari. Rivojlanish psixologiyasida qo'llaniladigan asosiy metodikalar. Eksperiment metodi. Biografik metod. Observatsion metod (kuzatish va o'zini o'zi kuzatish). Psixodiagnostik metodlar (anketa, so'rovnoma, test). Longityud metod.

3-Mavzu. Inson psixik taraqqiyotini tushintirishga asosiy nazariy yondashuvlar. Psixik rivojlanish qonuniyatlariga biogenetik yondashuv. Rekapitulyatsiya konsepsiyasi. (S.Xoll). Rivojlanishda tarixiylik va individuallik o'zaro aloqadorligi muammosi. Onogenezda psixik rivojlanishni harakatlantiruvchi kuchlarni tushinishga omilli yondashuv. Nativizm va empirizm. Preformizm nazariyasi. Uch bosqich nazariyasi. (K.Byuller). Yetilish nazariyasi. (A.Gezzel). Bola psixik rivojlanishiga normative yondashuv (A.Gezzel, A.Bine, L.Termen). Klassik assotsianizm (Dj.Lokk) rivojlanishda muhit va tajribaning roli haqida. Bixoviorizm va neobixeviorizm rivojlanish muammosi (D.Uotson, E.Torndayk, KXall, B,Skinner). Ijtimoiy o'rgatish nazariyasi (A. Bandura, R.Ulters). Konvergensiya nazariyasi (V.Shter). Rivojlanishni tushintirishda psixodinamik nazariyalar. Psixoanaliz va rivojlanish nazariyalari (Z.Freyd). Yetishmovchilik kompleksi va sotsial hissiyot rivojlanishni harakatlantiruvchi kuch sifatida. Sibling maqomi va rivojlanish xususiyatlari (A.Adler). Shaxs rivojlanishini tushintirishda M.Klyen, A.Freyd, D.Vinnikot, M.Maler g'oyalari. D. Boulbi nazariyasi. Eynsvort

eksperimentlari. Shaxs rivojlanishini tushintirishda epigenetik konsepsiya (E. Erikson). Bolaning intellektual rivojlanishi konsepsiyasi (J. Piaje). Egotsentrik nutq va egotsentrik tafakkur.

Rivojlanish psixologiyasida madaniy-tarixiy konsepsiya (L.S. Vigotskiy). Yosh tuzilmasi va dinamikasi. Rivojlanishning ijtimoiy vaziyati tushunchasi. Bola rivojlanishida o'qitish muammosi. Rivojlanishning yaqin zonasi tushunchasi, uning nazariy va amaliy ahamiyati.

Inson psixik rivojlanishini tushintirishga ijtimoiy-madaniy yondashuv (A. Vallon). Ekologik tizimlar modeli (U. Bronfenbrenner).

4-mavzu. Perinatal davr. Perinatal davr. Homilaning sensor motor va reflektor faolligi. Xomiladorlik davri trimestrlarining psixologik xususiyatlari. S. Fanti konsepsiyasi. Xomilaga ta'sir etuvchi terotegen omillar. Perinatal psixologiyaning umumiy konsepsiyalari. E. Bryudal konsepsiyasi. Perinatal davr inqirozlari. Tug'ilish aktining psixologik xarakteristikasi (O. Rank, S. Grof). Onalik psixologiyasi.

5-mavzu. Chaqaloqlik va go'daklik davri. Chaqaloqlik davrining umumiy fiziologik xususiyatlari. Apgar shkalasi bo'yicha fiziologik holatni baholash. Chaqaloqlik davrining psixologik xarakteristikasi. Chaqaloqlik davri inqirozi. Jonlanish kompleksi. Go'daklik davrida rivojlanishning ijtimoiy vaziyati va yetakchi faoliyat. Go'daklik davrining psixologik xususiyatlari. Manyupulyativ faoliyat, psixik funksiyalar. Emotsional muomala yetakchi faoliyat sifatida. Nutqning vujudga kelishi. Passiv nutq. Aktiv nutq. Avtonom nutq. Kognitiv o'zgarishlar, psixosotsialrivojlanish. Predmetli faoliyat va o'yin manbalari. Go'daklik davrida aqliy rivojlanish. 1 yoshdagi inqiroz.

6-mavzu. Ilk bolalik davri. Ilk bolalik davrida bolalarda jismoniy rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari. Rivojlanishning ijtimoiy vaziyati. Ilk bolalik davrida emotsional rivojlanish. Bolaning individual hissiyotlari. Uch yosh inqirozi. Ilk bolalik davrida nutqning rivojlanishi. Rivojlanishdagi buzilishlar.

7-Mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. Maktabgacha yoshdagi davrda rivojlanishning ijtimoiy vaziyati xususiyatlari. Maktabgacha

yoshdagi bolalarning asosiy fiziologik xususiyatlari. Maktabgacha yoshdagi davrda kognitiv jarayonlar rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari. Piaje tajribalari. O'yin yetakchi faoliyat sifatida. O'yin turlari. O'yin atributlari. O'yin vazifalarining shakllanishi va transformatsiyasi. Didaktik o'yinlar. Bolalar o'yinlarining ijtimoiy mazmuni. Rolli-syujetli o'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalar yetakchi faoliyati sifatida.

8-mavzu. Maktabga tayyorgarlik muammosi. Bolaning maktabga tayyorgarligi muammosi. Fiziologik tayyorgarlik. Kognitiv tayyorgarlik. Kommunikativ tayyorgarlik. Ijtimoiy tayyorgarlik. Maktab o'quvchisi ijtimoiy pozitsiyasi. Maktabga yetilish tushunchasi. Maktabga tayyorgarlikni aniqlash metodikasi.

9-mavzu. Kichik maktab yoshi davri. Kichik maktab yoshidagi bolalarning jismoniy rivojlanishidagi o'ziga xos xususiyatlar anatomik-fiziologik o'zgarishlar. Rivojlanishning ijtimoiy vaziyati. 7 yosh inqirozi: yuzaga kelish sabablari, simptomlari,. O'quv faoliyati- kichik maktab yoshidagi bolaning yetakchi faoliyati sifatida. Kichik maktab yosh davrida ijtimoiy-psixologik rivojlanish. Emotsional rivojlanish va uning o'ziga xos xususiyatlari. Maktabga moslashish davrida qiyinchiliklar. O'zlashtira olmaslik pedagogik-psixologik muammo sifatida. Disleksiya, disgrafiya va ularni psixologik korreksiyasi.

10-mavzu. O'smirlik davri. O'smirlik davri inson rivojlanishidagi tub burilish davri sifatida. O'smirlik davridagi asosiy fiziologik va neyrohumoral o'zgarishlar. O'g'il va qiz bolalarda o'smirlik davrida jismoniy rivojlanishdagi farqlar. Akseleratsiya va uning o'ziga xosligi. Retardatsiya. O'smirlik davrida kuzatiladigan asosiy psixologik o'zgarishlar. Pubertat inqirozi. O'smirlik davridagi shaxslararo xulq-atvorda kuzatiladigan o'zgarishlar. Xarakter aksentuatsiyasi. Deviant xulq-atvor va uning kelib chiqish sabablari. O'smirlik davrida ijtimoiylashuv jarayoning o'ziga xosligi. O'smirlar submadaniyati.

11-mavzu. O'spirinlik davri. O'spirinlik davrida rivojlanishning o'ziga xosligi. O'spirinlik davri inqirozi. Dunyoqarashning kamol topishi. Kasbga yo'naltirish va hayotiy istiqbol. Jinsiy ro'llar omili va kasb tanlash. O'spirinlik

davrining turli ilmiy nazariyalaridagi talqini. E.Erikson nazariyasi va aynanlik
Aynanlik komponentlar D. Marisa va psixosotsial moratoriy.

12-mavzu. Yetuklik davri psixologiyasi. Yetuklik davrining
davrlashtirilishi. Erta yetuklik, o'rta yetuklik, va kechki yetuklik davrlari.
Rivojlanishning ijtimoiy vaziyati. Yetuklik davrida yuz beradigan asosiy fiziologik
o'zgarishlar. Yetuklik davrida aqliy bilish jarayonlari rivojlanish masalalari.
Normativ va nonormativ hodisalar. "Umr soati" tushunchasi. "O'rta yoshlar"
inqirozi. O'rta yetuklik davrida kognitiv imkoniyatlarning o'zgarishi va saqlanib
qolishi. Yetuklik davrida qadriyatlar tizimi. Motivatsiya inqirozi. Ijtimoiy mavqe
muammosi.

13-mavzu. Gerontopsixologiya. Gerontopsixologiyaning fan sifatida
shakllanishi. Hozirgi davrning asosiy ijtimoiy-gerontologik muammolari. Keksalik
va qarish. Qarilik davrining anotomik-fiziologik xususiyatlari va asosiy jismoniy
o'zgarishlari. Qarish nazariyalari.

Qarilik davrining o'ziga xos psixologik xususiyatlari. Qarilik davrida
kognitiv sohaning o'ziga xosligi. Qarilik davrining ijtimoiy muammolari.
Emotsional yetishmovchilik sindromi. Eydizm. Keksalar va qariyalarni ijtimoiy
psixologik jixatdan qo'llab-quvvatlash muammolari.

Uzoq umr ko'ruvchilar psixologiyasi. Uzoq umr ko'rishning biologik,
ijtimoiy va psixologik omillari. Ijodiy salohiyat. Qariyalar bilan psixologik-
konsultatsiya tadbirlarini olib boorish xususiyatlari.

**14-Mavzu. Differensial psixologiya individual farqlar haqidagi fan
sifatida.** Differensial psixologiya fan sifatida, uning predmeti va vazifalari.
Psixologiyaning boshqa ilmiy sohalari bilan kesishish sohalari. Individual farqlar
psixologiyasining asosiy yo'nalishlari. Differensial psixologik tadqiqot
yo'nalishlari. Differensial psixologiya usullarining tasnifi.

Individual farqlar manbalari. Integral individuallik va uning tuzilishi.
Individuallikning rasmiy xususiyatlaridagi farqlar: psixik jarayonlar, yarim sharlar
assimetriyasi, asab tizimining xususiyatlari va temperament. Individuallikning
mazmunli tomoni. Xarakter. Imkoniyatlar. Intellekt.

15-mavzu. Gender farqlari psixologiyasi, jinsiy xulq-atvor. Gender tushunchasi. Individuallik tuzilishidagi jins. Jinsiy aloqaning evolutsion nazariyasi V.A Geodekyan. Jinsiy dimorfizm, dipsixizm, dikronomorfizm. L. Ellisning neyroandragonostik jinsiy nazariyasi. Androgenetik xulq-atvorni boshqarish bilan bog'liq barqaror xulq-atvor dasturlari. Jins va temperament, xarakter, aql, til qobiliyatlari omillari. Shaxsning jinsiy xulq-atvori. Erkaklar va ayollarning ijtimoiy stereotiplari. Erkaklar va ayollarning kasbiy o'zini o'zi anglashi.

Izoh: Mavzularni ma'ruza mashg'ulotlari uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.

V. Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarini o'tkazish rivojlantiruvchi va muammoli ta'lim tamoyillari asosida qurilishi lozim. Amaliy mashg'ulotlarining informatsion va pedagogik-texnologik ta'minoti: Amaliy mashg'ulotlari an'anaviy va press-konferentsiya diskussiya ko'rinishlarida olib boriladi.

Talabalar amaliy mashg'ulotlariga tayyorlanishlari jarayonida tadqiqiy monografiyalardan hamda mustaqil ravishda tayyorlagan ko'rgazmali qurollaridan foydalanishlari shart. Amaliylarni o'tkazish davomida o'qitish filmlari ko'llanilishi mumkin.

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha tavsiya etiladngan mavzular

- 1.Rivojlanish psixologiyasi fani predmeti
- 2.Rivojlanish psixologiyasi fani metodlari
- 3.Inson psixik taraqqiyotini tushintirishga asosiy nazariy yondashuvlar
- 4.Perinatal davr
- 5.Chaqaloqlik va go'daklik davri
- 6.Ilk bolalik davri
- 7.Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi

8. Maktabga tayyorgarlik muammosi

9. Kichik maktab yoshi davri

10. O'smirlik davri

11. O'spirinlik davri

12. Yetuklik davri psixologiyasi

13. Gerontopsixologiya

14. Differensial psixologiya individual farqlar haqidagi fan sifatida

15. Gender farqlari psixologiyasi, jinsiy xulq-atvor

Izoh: Mazkur ro'yxatdagi mavzulardan seminar mashg'ulotlari uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.

Amaliy mashg'ulotlar mul'timedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akadem. guruhga bir o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar ko'llanilishi maqsadga muvofik.

VI. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limii tashkil etishning shakli va mazmuni

Ushbu o'quv fani bo'yicha mustaqil ta'lim olish darslik va o'quv qo'llanmalardagi tegishli mavzularni o'rganishni, ma'ruza mavzulari bo'yicha o'quv materiallarini o'zlashtirishni, fan bo'yicha maxsus (shu jumladan, ilmiy-tadqiqiy) adabiyotlarni o'rganishni, amaliy mashg'ulotlariga tayyorlanishni, seminar mashg'ulotlari uchun ko'rgazmali materiallar tanlashni taqozo etadi.

Bundan tashqari, tadqiqiy maqolalar va monografiyalarga annotatsiya yozish hamda ularni konspektlashtirish, strukturali-mantiqiy sxemalar tuzish, tanqidiy fikrlash qobiliyatini tekshirish va uni rivojlantirishga qaratilgan masalalar va amaliy mashqlarni tanlash tavsiya etiladi.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etilayotgan mavzular:

1. Rivojlanish psixologiyasida davrlashtirish muammosi
2. Rivojlanishda yuzaga keladigan buzilishlar xarakteristikasi
3. Perinatal psixologiyaning asosiy muammolari
4. Bolalik davrida psixik deprivatsiya
5. Umr davrlari inqirozlari
6. O'smirlik davrida fiziologik rivojlanish xususiyatlari va uning o'smir psixologiyasiga ta'siri
7. O'spirinlik davrida kasb tanlashga doir muammolar
8. Yetuklik davrida kognitiv soha rivojlanish xususiyatlari
9. Gerontapsixologiya muammolari
10. Senil demensiya zamonaviy muammo sifatida
11. Differensial psixologiya usullarining tasnifi
12. Androgenetik xulq-atvorni boshqarish bilan bog'liq barqaror xulq-atvor dasturlari
13. Shaxsning jinsiy xulq-atvori
14. Erkaklar va ayollarning ijtimoiy stereotiplari
15. Individuallikning rasmiy xususiyatlaridagi farqlar.

Izoh: Mazkur ro'yxatdagi mavzulardan mustakil ish mashg'ulotlari uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlari hamda axborot manbaalari

VII. Asosiy adabiyotlar

- 1 G'oziyev E. Ontogenez psixologiyasi. T.2020
- 2 Крайг Г. Бокум Д. Психология развития С.Пб. "Питер" 2019

3 Психология развития личности (средний возраст, старение, смертность) Полный курс. Под ред. А.А. Реана 2019.

Qo'shimcha adabiyotlar:

- 1 Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. -Toshkent: "O'zbekiston", 2017.-488 b.
- 2 Елкони́н Д.Б Избранное психологический труди.М.2000
- 3 Developmental psychology: Childhood and Adolescence, Fourth Canadian edition by David R.Shaffer, Katherine kipp, Eileen wood, and Teena willough by nelson Education Ltd, 1120 brichmount Road, Toronto, Ontario, M1K 5G4. Karig G. Bokum D. Psiychology Developmental. 2013.
- 4 Базилевич Т.Ф Дифференциальная психология. Учебник. Т.Ф Базилевич -М. НИЦ ИНФРА-М 2015. 224 с
- 5 Ериксон ЕЮ Детство и общество М. 2017
- 6 Do'stmuhammedova Sh.A Tillashayxova X.A. Baykununsova G.Yu. Ziyavitdinova G.Z. Umumiy psixologiya (2-kitob) (Yosh davrlari va pedogogik psixologiya). T. 2021.

Axborat manbalari:

1. <http://textshare.tsx.org>
2. <http://www.mgimo.ru/fileserver/>
3. <http://www.ssu.runnet.ru/...>
4. http://www.philol.msu.ru/~rlc2001/ru/sch_14.htm
5. <http://www.voppsy.ru>
6. <http://flogiston.ru/arch>
7. <http://psychol.ras.ru>
8. <http://psyberia.ru>